

A MEGYEI KÖNYVTÁRI HÍRADÓKRÓL

Sorozatunkban azokat a rövidebb-hosszabb „bemutatózó” cikkeket közöljük, amelyek a megyei hálózati híradók múltjáról, jelenéről és jövőjéről tudósítanak. 2007 őszén a szerkesztőség levélben kereste meg a megyei könyvtárak igazgatóit, azzal a kéréssel, hogy maguk számoljanak be vagy éppen lapszerkesztő munkatársuk írjon ismertetést a megye hálózati híradójáról; úgy ahogyan maguk gondolják, úgy ahogyan önmaguk látják lapjukat. Vannak megyék, ahol jelenleg nem is lát napvilágot könyvtári hálózati híradó, vannak megyék, ahonnan visszajelzést sem kaptunk. Ahonnan viszont érkeztek bemutatózó cikkek – azokat sorra-rendre olvasóink elé tárjuk.

Könyvtári híradók Zala megyében

*„A könyvtárra adott pénz megtérül”
Czine Mihály*

Ezzel a mottóval jelenik meg rendszeresen a Deák Ferenc Megyei Könyvtár szakmai folyóirata, a *Zalai Könyvtári Levelező*, amely talán nem ismeretlen az olvasók előtt, hiszen törekedtünk arra, hogy a zalai könyvtárak mellett minden megyei könyvtárba és a Könyvtári Intézetbe is eljuttassuk. Kiadványunk összefoglalja a megye könyvtári eseményeit, kitér a fontos évfordulókra, megemlékezik neves könyvtáros személyiségekről, tudósít szakmai újdonságokról, rendezvényekről, továbbképzésekről. A cikkeket elsősorban a megye könyvtárainak munkatársai, illetve egy-egy téma országosan elismert szakemberei írják. Jelleghénél fogva talán az országos megjelenésű *Könyvtári levelező* lapra hasonlít leginkább.

Rövid történeti áttekintés a Zala megyei könyvtári híradókról

Zala megyében a könyvtárosoknak már jóval a rendszerváltozás előtt volt számos szakmai híradója. Kezdetben járási híradók jelentek meg, amelyeket a járáshoz tartozó városi könyvtárak adtak ki a '60-as évek elejétől. Intézményünkben ma is megtalálható néhány lapszám ezekből: *Kanizsai Könyvtáros*, *A Lenti Járási Könyvtár Híradója*, *Muramenti Könyvtáros* (Letenye), *Zalaegerszegi Járás*

Könyvtári Tájékoztatója, Zalavölgyi Könyvtáros (Zalaszentgrót). Megjelentek művelődési tájékoztatók is, mint a *Zalai Művelődés* és a *Zalalövői Híradó*.

A megyei könyvtár kiadásában először párlapos körlevél formájában jelent meg megyei híradó, 1957-től *Zalai Népkönyvtáros*, majd *Zalai Könyvtáros* címmel. Az 1965–1970 között kéziratként megjelent Zalai Könyvtáros évi két számával már időszaki kiadványnak tekinthető.

Néhány éves szünet után, 1983-ban a megyei tanács úgy határozott, hogy a megye művelődési otthonai és könyvtárai számára jelentet meg egy tájékoztató kiadványt *Hálózatok* címmel. Mint fenntartó, a Megyei Könyvtár és a Megyei Művelődési és Ifjúsági Központ közös kiadványának tartalmi kérdéseit is előírta a szerkesztők számára. A rendszerváltozásig megjelent lap az 1987. évi 2. számtól ISSN számmal is rendelkezett (ISSN 0237–3092).

1990-től a *Zalai Könyvtári Levelező* már kifejezetten könyvtári szakmai kiadványként jelenik meg, évente kétszer 350 példányban (HU ISSN 0866–1979). A nyomtatott forma mellett 2004-től honlapunkon elektronikus formában is olvasható: <http://www.dfmk.hu/kiadvanyok.html>

A megyei módszertani híradók mellett a gyermekkönyvtár is jelentet meg hosszú évek óta különböző kiadványokat; köztük az iskolai és gyermekkönyvtárosok számára készült évente megjelenő módszertani füzet, a *Tarkaforgó* töltött be jelentős szerepet a '80-as és '90-es években, amely szinte teljes terjedelemben elérhető az intézmény honlapján: <http://www.dfmk.hu/~gyerek/link9.html>

A gyermekolvasók számára a Deák Ferenc Megyei Könyvtár *Olvasó Lurkó* címmel jelentet meg havi lapot 2005 májusától. A legfrissebb számot az intézmény honlapján is megtalálhatják és szabadon terjeszthetik az érdeklődők: <http://www.dfmk.hu/~gyerek/link8.html>

Napjainkban a gyors információterjesztést elősegítő hírleveleknek és levelezőlistáknak is nagy szerepe van. Ezért indítottuk el a megyei szakmai levelezőlistát, a ZALATÁR-t, a *Gyermekkönyvtári Információ* (GYI) című hírlevelet és a *DFMK Hírlevelet*. A ZALATÁR levelezőlistát 2002-ben hoztuk létre, amelynek jelenleg 91 feliratkozott használója van. Nagy szerepet játszik abban, hogy például a megjelenő pályázatokról, tanfolyamokról, rendezvényekről tájékoztassuk a kollégákat. Ezen a levelezőlistán adjuk közre a Zalai Gyermekkönyvtáros Műhely 2004 márciusától megjelenő *Gyermekkönyvtári Információ* című hírlevelét, amely nyomtatásban és az intézmény, valamint az MKE Gyermekkönyvtári szekció honlapján is elérhető. Célja, hogy a gyerekekkel foglalkozó könyvtárosok munkájához kapcsolódó papíralapú és elektronikus szakirodalmi információk (cikkek, internetes források stb.) legalább kéthavonta eljussanak minden zalai (és hazai) gyermekkönyvtárba.

Havi rendszerességgel jelenik meg a *DFMK Hírlevél*, amelyet 2007 áprilisában indítottunk útjára. E-mailben terjesztjük, célközönsége a megyei könyvtár olvasóinak azon rétege, amely a személyes használat mellett vagy helyett rendszeresen használja honlapunkat és az elektronikus információforrásokat. Beszámolunk az adott hónapban várható rendezvényekről, a könyvtárban tartandó könyvbemutatókról, valamint a társintézmények, más könyvtárak és múzeumok programjairól. Ezen kívül ma már az új kommunikációs csatornákat (pl. Skype) is kihasználjuk a gyors információszolgáltatás érdekében.

A könyvtári híradók szerkesztése

A Zalai Könyvtáros első számai (1965–1966) „Módszertani füzetek” alcímmel jelentek meg. Nem jelezték a szerkesztő nevét, csak a felelős kiadót (Németh László igazgató). 1968-tól 1970-ig Gaál Károly, a Megyei Könyvtár akkori módszertanos munkatársa szerkesztette a kiadványt. A szerkesztőbizottság tagjai a megyei könyvtár igazgatóhelyettese, Bangó Béla, valamint a városi könyvtárak vezetői voltak. A Zala megyei művelődési otthonok és könyvtárak tájékoztatójának, a Hálózatoknak mindvégig a felelős szerkesztője volt Bangó Béla és Kiss Ferenc, a Megyei Művelődési és Ifjúsági Központ főmunkatársa (majd osztályvezetője). A felelős szerkesztők között az évek során további munkatársak neve is szerepel: Gaál Károlyé, aki már a Zalai Könyvtáros szerkesztője is volt, valamint Jagasics Béláé, Domina Erzsébeté és Horváth Ferencé.

A rendszerváltozás után kiadott Zalai Könyvtári Levelező felelős szerkesztője 1994-ig Horváth Ferenc volt, majd 1995-ben Kiss Gábor. 1996-tól a megyei szakmai folyóirat szerkesztője Kiss Gábor igazgató, mellette a módszertani csoport vagy az olvasószolgálat egy-egy munkatársa, Zsirainé Kulcsár Mária és Szili Erika két-két évig szerkesztette a lapot, 1998-tól Sebestyénné Horváth Margit vállalta ezt a feladatot. A Zalai Könyvtári Levelezőből általában évi két szám jelent meg, de voltak olyan évek, amikor három-négy, vagy csak egy, illetve összevont szám került az olvasók kezébe. Ennek oka talán abban kereshető, hogy a folyóirat szerkesztésére és megjelenítésére nem volt külön munkacsoport, hanem a módszertani munkát végző kollégák feladata volt az anyag összegyűjtése, a szerkesztői feladatok elvégzése és sokszorosításra való előkészítése. Voltak olyan évek is, amikor nem érkezett elég írás, vagy az egyéb munkák miatt nem jutott idő lapszerkesztésre.

Az olvasók számára elektronikus formában készülő DFMK Hírlevél gondozója Szili Erika könyvtáros; a gyermekkönyvtári kiadványok szerkesztői a gyermekkönyvtár munkatársai közül kerülnek ki. A Tarkaforgó című módszertani füzetet korábban is Oláh Rozália szerkesztette, mellette az évek során Bangó Béláné, Henczi Sándorné, Kovács Jánosné, Tímár Jánosné is részt vett a munkában. Szintén Oláh Rozália szerkeszti a Gyermekkönyvtári Információt. Az Olvasó Lurkó-Tóth Renáta jegyzi szerkesztőként.*

A Zala megyei könyvtári híradók formai jellemzői

A megyei híradók mérete és terjedelme is változó volt. A Zalai Könyvtáros, majd a Hálózatok A/4 méretűek voltak, a Zalai Könyvtári Levelező kezdetben (1990–1994) A/5, majd B/5 (1995–1996), végül 1997-től A/4 méretű. A Tarkaforgó szintén A/4 méretű. Az Olvasó Lurkó kezdetben A/4 méretű volt, majd a felére csökkent a nagysága. A Gyermekkönyvtári Információ nyomtatott változata szintén „közepes boríték” nagyságú.

* Vö.: Tóth Renáta: Gyermekfolyóirat születése a Deák Ferenc Megyei Könyvtárban. = Könyv. Könyvtár, Könyvtáros, 2006. 5. sz., 36–38. p.

A terjedelmet illetően elmondható, hogy nem azonos oldalszámmal jelentek meg a lapszámok. A gyermekkönyvtári kiadványok – a Tarkaforgó kivételével – csak néhány laposak. A Zalai Könyvtári Levelező és elődei (Zalai Könyvtáros, Hálózatok) magasabb oldalszámúak. Az utóbbi években a „Levelező” 80–100 oldal közötti terjedelmű.

Az időszaki kiadványoknak a külső megjelenése, sajnos, nem igazán tetszetős, mivel az eddig megjelent megyei híradók többsége nem nyomdában készült, hanem a megyei könyvtár sokszorosító üzemében, ahol nincsenek igényes kiadvány előállításához szükséges technikai feltételek.

Az évek során a szerkesztők megpróbálkoztak grafikákkal, fekete-fehér fotókkal is illusztrálni a lapszámok címlapját. A Zalai Könyvtáros 1968–1970-ben megjelent számai Gaál Károly, illetve Haraszti László grafikái díszítik. A Hálózatok egy-egy külsővel jelent meg, csak a különböző évfolyamok betűszíne változott. A Zalai Könyvtári Levelező első számainak címlapja egyszerű grafika volt, később fametszetek másolataival, új könyvtáráépületekről készült grafikákkal, neves személyiségek (Keresztury Dezso, Fülöp István) portréinak fotómásolataival díszítettek. Az 1995–96-ban kiadott lapszámok rendkívül egyszerű külsővel (a folyóirat cím keretben) jelentek meg. Az 1996-ban alkalmazott keret a következő hat évben is megmaradt. 2003-tól ismét fotómásolatokkal próbáltuk a kiadványunkat tetszetősebbé tenni, de sajnos, a másológép adottságai ezt nem igazán tették lehetővé. A kiadvány címlapjára olyan fotókat választottunk, amelyek az adott év jelentős eseményeihez fűződtek. 2003-ban például a címlapon a névadóját ünneplő Deák Ferenc Megyei Könyvtár, valamint az épület előtt álló felújított Deák-szobor látható; a következő években felújított könyvtáráépületekről, jeles könyvtári eseményekről készült képek kerültek a címlapra: a zalaegerszegi és a zalalövői városi könyvtár, a kerkaszentkirályi természetház és könyvtár, a Nagy Könyv program rendezvényei és a 2006-ban „Az év könyvtára” címet elnyert Fejér György Városi Könyvtár emléktáblája. Külön megemlítem, hogy a 2004. év 2. szám címlapján a szlovéniai könyvtárakba kiránduló közel száz zalai könyvtáros csoportképe látható.

Állandó rovatai a Zalai Könyvtárosnak, a Hálózatoknak nem voltak, a Zalai Könyvtári Levelezőben is csak 1995-től csoportosultak az írások rovatok szerint: Összefogás a könyvtárakért, Műhely, Nemzetközi kapcsolatok, Hírek, tudósítások, Függelék. 1996-ban a Búcsúzó, Tudósítások, Műhely, Gondolatok a könyvtárról, Hírek rovatba kerültek a megjelent írások. A következő évben az előzőekhez képest további rovatcímmel – Bemutatkozók – bővült a kiadvány, majd 1998-tól egyszerűsödött a cikkek csoportosítása: állandó rovatok a Tudósítások, Műhely és Hírek, amelyeket a Figyelő egészített ki 2001-től. E rovatokon kívül egy-egy szám erejéig gazdagodott a fő címek száma, például 2000-ben a nagy évfordulók kapcsán a Múltunkból, 2001-ben az Olvasás Éve, 2003–2004-ben az Ünneplő könyvtárak, 2005-ben a József Attila-évforduló és a Nagy Könyv, 2006-ban ismét az Ünneplő könyvtárak, 2007-ben Ünneplő rovatval.

A gyermekkönyvtári kiadványok közül az Olvasó Lurkó állandó rovatai: Hagyományozó, Lepetyelő, Engem minden érdekel, Verselgető, Hümmögő, Viccelődő, Kobaktörő, Készítsük együtt! A Gyermekkönyvtári Információ nem rendelkezik rovatcímmel, de a szakirodalmi tájékoztató két fő részre osztható, előbb a nyomtatott, majd az internetes források recenzióit közli és honlapjánló zárja.

A DFMK Hírlevél állandó rovatai: Aktuális, Kitekintő, Tudja-e, Olvasta már?.

A Zalai Könyvtári Levelezőben megjelent publikációk

Míg a Hálózatokban közművelődéssel és könyvtárakkal kapcsolatos írások egyaránt voltak, a Zalai Könyvtári Levelezőben megjelenő írások többsége a megyénkben dolgozó könyvtárakról, illetve könyvtárosokról szól, így főleg a helyi kollégák olvassák, de a visszajelzések alapján tudjuk, hogy az ország más területén is érdeklődéssel forgatják. A régebbi lapszámok ma is jól használhatók könyvtártörténeti kutatásokhoz, hiszen beszámolnak minden fontos könyvtári eseményről, új könyvtárak építéséről, évfordulókról, elismert könyvtáros személyiségekről, egész megyét átfogó rendezvényekről stb.

A statisztikai adatszolgáltatás alapján minden évben megjelenik egy tanulmány, amely értékeli a megye könyvtári helyzetét. Hosszú éveken keresztül Bangó Béla készítette az elemzéseket, az utóbbi években pedig Sebestyénné Horváth Margit vette át ezt a feladatot. A Zala megye települési könyvtárainak helyzetét értékelő tanulmányokat azért kell külön kiemelni, mert a települési könyvtári ellátás formáinak ismertetése mellett kitérnek a könyvtárak működési körülményeire, az állomány- és forgalmi adatokra, pályázatokra, rendezvényekre, továbbképzésekre, kiadói tevékenységre. A szöveges évrértékeléseket táblázatok, diagrammok teszik szemléletesebbé.

Az újabb lapszámokat ajánlhatjuk egy-egy téma iránt érdeklődőknek: így aki a kistépülések könyvtári ellátásáról, ezen belül az ellátórendszerekről, a mozgókönyvtári ellátásról, a minőségfejlesztésről, az elektronikus tájékoztatásról, vagy éppen az olvasóvá nevelésről keres cikkeket, az a Zalai Könyvtári Levelezőt is bátran forgathatja szakirodalomként.

Több írás jelent meg a könyvtárak informatikai fejlesztésével kapcsolatban; ezen belül az integrált rendszerekről (elsősorban a megyében legelterjedtebb TEXTLIB rendszerről), az elektronikus információszolgáltatás lehetőségeiről, tartalomszolgáltatásról, s bemutattuk néhány könyvtár honlapját is. Népszerűsítettük az EBSCO, a Kormányzati Portál és a NAVA szolgáltatásait. A könyvtárakban egyre fontosabbá váló használóképzés módszertanát segítve a József Attila Városi Könyvtár internetoktatás tematikáját adtuk közre.

Helyet adtunk olyan példamutató kezdeményezések bemutatásának is, mint a megyei könyvtárban megvalósuló, fogyatékos gyerekek társadalmi integrációját segítő drámapedagógiai és kézműves foglalkozások, vagy a NAGYKAR kistérségi elektronikus szolgáltató rendszer.

A könyvtárak minőségmenedzsmentjével több írás foglalkozott, köztük kérdőíves vizsgálatok és teljesítménymérések tapasztalatai jelentek meg az utóbbi években.

Az idegennyelv-tanulást segíti a megyei könyvtárban elhelyezett Gateway UK tájékoztató sarok, amelynek szolgáltatásaira többször is felhívtuk a figyelmet. A British Councillel kialakult szakmai kapcsolat eredményeként beszámolhattunk a növekvő állományról, valamint több rendezvényről is.

A tudásalapú társadalomban a szellemi tőkének meghatározó szerepe van. Ezért tarjuk fontosnak, hogy rendszeresen jelenjenek meg írások az élethosszig tartó tanulásról, a gyermekek olvasásfejlesztési lehetőségeiről, az olvasóvá nevelésről.

Rendszeresen beszámoltunk a könyvünnepek (Ünnepi Könyvhét, Zalai gyermekkönyvhetek) programjairól, a lenti, a nagykanizsai és a zalaegerszegi könyvtárak által szervezett olvasótáborok, felolvasó estek tapasztalatairól.

A utóbbi tíz év lapszámain áttekintve elmondható, hogy a legtöbb írás a nagyobb könyvtárakból érkezett a „szerkesztőségbe”. A megyei és városi könyvtárak életét bemutató írások mellett beszámolunk ugyanakkor a sikeresen működő községi könyvtárak (Zalaháshágy, Gelse, Kisbuccsa, Pusztamagyaród, Muraszemenye, Pacsa) munkájáról is. Felhívtuk a figyelmet azokra a lehetőségekre (például teleház és könyvtár együttműködése, ellátórendszerek, KSZR-szolgáltatások), amelyek hozzájárulhatnak a községek könyvtári szolgáltatásainak fejlesztéséhez. Egy történeti összefoglaló tanulmány is megjelent a 2006. évi 2. számban arról, hogyan változott a megyében a községi könyvtári ellátás 1946-tól napjainkig.

Méltóképpen emlékezik meg a kiadvány a könyvtárak ünnepeiről: a körzeti könyvtárak és a megyei könyvtár létrejöttének 50. évfordulójáról, valamint a nagyobb városi könyvtárak (keszthelyi, nagykanizsai és a zalaegerszegi) évfordulóiról. Névadójáról a Deák Ferenc Megyei Könyvtár, a Fejér György Városi Könyvtár, a nagykanizsai Halis István Városi Könyvtár és a zalaegerszegi József Attila Városi Könyvtár emlékezett meg ünnepség keretében. A jubiláló könyvtárak szakmai kiadványokat is megjelentettek, ezekről is közöltünk rövid ismertetőket a Zalai Könyvtári Levelezőben.

Külön ki kell emelni, hogy az utóbbi években két zalai könyvtár is elnyerte „Az év könyvtára” címet: a nagykanizsai Halis István Városi Könyvtár és a keszthelyi Fejér György Városi Könyvtár.

A megyénkben kiemelkedő szakmai munkát végző könyvtárosokról is írtunk: méltattuk a nyugdíjba vonuló Henczi Sándorné, Müller Róbertné, Szabó Ilona, Kemény Lajosné szakmai tevékenységét; riportot készítettünk például Nyakasné Tűri Klárával, Czupi Gyulával, Pál Évával; megemlékeztünk az elhunyt Joós Istvánnéról, Sinka Istvánról, Halász Béláról.

Rendszeresen tudósít a Zalai Könyvtári Levelező az MKE vándorgyűlésekről, országos konferenciákról és továbbképzésekről (pl. Országos Gyermekkönyvtáros Konferencia, e-tanácsadó képzés stb.).

A megyei rendezvények közül kiemeltük a nagyobb konferenciákat, szakmai napokat, amelyeket mindig egy-egy aktuális témában (Az olvasás változó arca. A kultúra menedzselése, Az esélyegyenlőség elveinek érvényesítése az információ és dokumentumszolgáltatásban, Könyvtárak a nyelvtanulás – nyelvtanítás szolgáltatásban, Utak, lehetőségek, elképzelések a települések kulturális életében, Minőségbiztosítás a közkönyvtárakban stb.) szerveztünk meg. Fontosnak éreztük, hogy néhány oldalas tudósítás mellett helyet adjunk az elhangzott előadások teljes szövegű megjelentetésének is. Így a megyei kollégák mellett országosan elismert szakemberek publikációi is megtalálhatók kiadványunkban: mások mellett Balogh Mihály, Dippold Péter, Fehér Miklós, Horváth Sándor Domonkos, Vidra Szabó Ferenc előadásainak írásos változata.

Megyénk csatlakozott az országos programokhoz, így az Olvasás Éve, az Internet Fiesta, A Nagy Könyv, az Országos könyvtári napok rendezvényeihez, amelyekről szintén beszámoltunk a lap hasábjain.

A települési könyvtárak mellett a szakkönyvtárakkal, felsőoktatási könyvtárakkal kapcsolatban is rendszeresen jelentettünk meg írásokat. E téren legaktívabbak a zalaegerszegi pénzügyi és számviteli főiskola, az orvosi könyvtár és a Zala Megyei Bíróság könyvtára voltak.

Több írás jelent meg lapunkban, amelyek a zalai könyvtárak és a határon túli könyvtárak együttműködését mutatják be: így például a Lenti Városi Könyvtár lendvai, a Halis István Városi Könyvtár gleisdorfi, a Deák Ferenc Megyei Könyvtár ippai kapcsolatát. A szlovéniai magyar könyvtárosok közül Zágorec-Csuka Judit rendszeresen küld cikkeket a szerkesztőségbe.

Külföldi könyvtárakban járt kollégáink (Kereki Judit, Madarász Lászlóné, Major Árpád, Sándor Gertrúd, Beke Gabriella, Kerekiné Beke Szilvia, Schmidtné Farkas Mária, Cserhalmi Henriette) szintén beszámoltak tapasztalataikról.

A 2002-ben indított Figyelő rovatban jogszabályokra, fontos webhelyekre, kiadványokra, pályázatokra hívjuk fel a figyelmet. Nyomon követhetők pl. a pályázati eredmények vagy az érdekeltségnövelő támogatás listái is.

A Tarkaforgó – bár nyolc évvel ezelőtt jelent meg utoljára – a gyermekkönyvtárosok számára ma is nagy segítséget nyújthat gyermekfoglalkozásokhoz, vetélkedőkhöz, levelezős játékokhoz. Szünetelése idején a Zalai Könyvtári Levelezőben adtunk lehetőséget arra, hogy a jól sikerült gyermekfoglalkozások, vetélkedők forgatókönyvei közkinccsé válhassanak.

Nagy örömünkre szolgál, hogy az Országos Széchényi Könyvtár MANCI adatbázisa feldolgozza a megyei kiadványokat is. A Hálózatokban megjelent írásokat 1985-től, a Zalai Könyvtári Levelezőt a kezdetektől feltárták. Az on-line elérhető lapszámok cikkeit már a MATARKA is feldolgozza. A honlapstatisztikánk havonta 500–1000 letöltést regisztrált az utóbbi években.

Összegzés

Örülünk annak, hogy a megye könyvtárosai a sok-sok egyéb feladat mellett fontosnak érzik azt is, hogy szakmai kiadványokban publikáljanak. A szerkesztők köszönettel fogadnak minden beérkező írást; sajnos, anyagiak hiányában honoráriumot ezért a megyei könyvtár fizetni nem tud. Szeretnénk, ha a Zalai Könyvtári Levelező és az egyéb kiadványok megjelenének a jövőben is. Természetesen terveink is vannak. Jó lenne digitalizálni a Zalai Könyvtári Levelező valamennyi lapszámát, hiszen a honlapstatisztika is azt bizonyítja, hogy mindenképpen érdemes lenne ezzel foglalkozni.

Sebestyénne Horváth Margit

Magyar Digitális Képkönyvtár

Képek a könyvtárból – mindenkinek

A Reneszánsz Év programsorozata főként nagyobb rendezvényekből és kiállítá-sokból épül föl, de a kapcsolódó pályázatok lehetőséget adnak számos más ötlet megvalósítására is a kultúra területén, és ezekben a könyvtárak is szerephez jutnak.

Az egyik ilyen lehetőség a Magyar Digitális Képkönyvtár kialakítását célzó felhívás. A pályázat beadási határideje 2008. március 31-e volt, és reményeink szerint május végéig eldől, ki kaphat támogatást a csatlakozásra. (A cikk elkészülte után megszületet a döntés, az összességében 220 millió forintot elnyert intézmények listája az OKM honlapján érhető el. – *A szerk.*) A létrehozandó szolgáltatás célja a magyar könyvtárakban őrzött képek (plakátok, metszetek, térképek, fényképek, képeslapok stb.), illetve képként digitalizált szöveges dokumentumok (kódexek, oklevelek, kéziratok) széles körű hozzáférhetővé tétele az oktatás és a nagyközönség számára egy központi szolgáltatás keretében, amely egyúttal a könyvtárakban fel-lelhető értékek megismertetését és népszerűsítését is szolgálja.

Az Országos Széchényi Könyvtár alakítja ki azt a közös szolgáltatást, amelynek a tartalmát a könyvtárak adják, és amelyet várhatóan nagy érdeklődés kísér majd. Bár a Magyar Digitális Képkönyvtár főleg a nagy hazai szakkönyvtárak és egyetemi könyvtárak összefogásával jön létre, a múzeumi és egyházi könyvtárak csatlakozás-ára is feltétlenül számítunk. A támogatás lehetővé teszi a szükséges infrastruktúrá-val nem rendelkező kisebb intézmények számára is, hogy az általuk őrzött értékes dokumentumokat digitális formában a nagyközönség elé tárják a közös felületen.

A szolgáltatásban elsősorban a mindenki számára egyformán hozzáférhető, nem jogvédtet képanyagokat tesszük közzé. Főként a már digitalizált képeket emeljük be az adatbázisba, de a későbbiek során az újonnan digitalizált művekkel is bővül a gyűjtemény. Több olyan dokumentumot is mutatunk majd az olvasók-nak, amelyeket korábban sehol nem láthattak. Úgy gondoljuk, hogy az adatbázis és a mögötte lévő sokszínű tartalom egyaránt hasznos lesz a tanároknak és a diákoknak, valamint mindenkinek, aki akár csak kedvtelésből nézegetne fotókat, képeslapokat, plakátokat vagy más érdekes képeket.

A pályázati forrás felhasználásával a könyvtárak előre meghatározott, szabványos formátum(ok)ban készítik el a képkonverziókat. A központi szolgáltatás számára a képeket metaadatokkal együtt kell átadni, ezért a leírásokat is elkészítik, vagy a helyi adatbázisból szabványos adatsere formátumban adják át a központi adatbázisnak. A képekből automatikusan kiolvasható adatok (méret, felbontás stb.) közvetlenül beépülnek a rekordokba, majd a könyvtárak egy adminisztrációs felületen keresztül ellenőrizhetik, kiegészíthetik a saját gyűjteményükre vonatkozó információkat.

Az Országos Széchényi Könyvtár gondoskodik a képállományok és a metaada-tok kezeléséről, archív példányok elhelyezéséről és a szolgáltatás létrehozásáról.

A Magyar Digitális Képkönyvtár háttérében létrehozunk egy archívumot is, ebben a nagyfelbontású képeket őrizzük, de ezeket nem lehet majd közvetlenül elérni a szolgáltatási felületen. Az archívum elsődlegesen biztonsági másolatként szolgál, létrehozásának és kezelésének a tapasztalatait azonban felhasználjuk a később létrehozandó Digitális Tárházak tervezésénél.

Az archívumban őrzött, nagy felbontású, magas minőségű verziók – a megőrzés mellett – a könyvtárak számára biztonsági másolatként is működnek: ha esetleg megsérül a saját példányuk, innen pótolhatják.

A tervezett szolgáltatásról

A képeket két-három méretben lehet majd megjeleníteni a képernyőn. A bélyegkép mellett képernyő méretű JPEG formátum is választható, és a behatóbb tanulmányozáshoz lesz egy speciális Flash megoldással átalakított verzió, amely megfelelő nagyításban mutatja a képet, de nem teszi lehetővé a reprodukálásra alkalmas minőségű változat elmentését, másolását. Ezt a megoldást főként a részletgazdag, különleges képek esetében alkalmazzuk.

A képeket magán- és oktatási célra szabadon lehet használni. Ha más célra, például nyomdai sokszorosításra szeretné valaki felhasználni az oldalon közölt dokumentumokat, akkor az őrzőkönyvtárhoz kell fordulnia az engedély megszerzése érdekében. A partner könyvtár szolgáltatja a nyomtatott másolatokat is.

Amennyiben a partnerkönyvtár is szolgáltatja valamilyen formában a közös felületen is elérhető képeit, akkor a Magyar Digitális Képkönyvtár oldalain népszerűsítjük a könyvtár kapcsolódó oldalait is, vagyis átirányítjuk a felhasználókat a partner könyvtár oldalaira.

Több népszerű alkalmazással is kiegészítjük a honlapot: on-line vetítést lehet elindítani, vagy a kiválasztott képet el lehet küldeni képeslapként, de más érdekességeket is kínálunk majd. Természetesen böngészésre és keresésre is lesz mód, valamint tematikus összeállításokat és ajánlókat is készítünk. Hosszabb távon üzleti jellegű hasznosítást is tervezünk: például a képek felhasználásával naptárat és más ajándéktárgyakat is lehet majd rendelni.

A tartalomról

Az OSZK természetesen saját gazdag digitális képanyagát is bemutatja a Magyar Digitális Képkönyvtárban.

A Színháztörténeti Tárból a hazai és a határon túli történeti játszóhelyek, színházépületek képei mellett plakátokat, színlapokat, fényképeket, grafikákat válogattak a kollégák.

A Fényképtár gyűjteményéből 3000 digitalizált kép kerül az új szolgáltatásba, amelyek a világháborús gyűjtemény reprezentáns darabjai.

A Régi Nyomtatványok Tárában őrzött röplapokból a XVI–XVII. századi magyar vonatkozású darabokat lehet majd megtekinteni, amelyek történelmi eseményeinkhez kötődnek.

Az Apponyi-gyűjteményben őrzött metszetekből is érdekes válogatás készül.

A Kisnyomtatványtárból az 1926-ig terjedő, 3600 darabos plakátállomány mellett mintegy 700 darab, városokat ábrázoló képeslap között is lehet böngészgetni.

A Térképtárból mintegy 400 korábban digitalizált térkép kerülhet a képkönyvtárba.

Nagy érdeklődésre tarthat számot a nyelvemlékekről készült 100 digitális kép is, továbbá a tematikus szolgáltatásokhoz válogatott dokumentumokról készült másolatok is színesítik a választékot.

A csatlakozó könyvtárak is kitűnő képanyagokkal készülnek hozzájárulni az új közös szolgáltatás sikeréhez. Természettudományos képek, kutatói portrék, plakátok, metszetek, fotók, képeslapok kimeríthetetlen tárháza lesz a készülő Magyar Digitális Képkönyvtár. Reméljük, a látogatók gyakran visszatérnek az oldalra, hogy újabb és újabb különlegességeket fedezzenek fel a könyvtárak képgyűjteményiben tallózva.

Bánkeszi Katalin

Magyar könyvtárak a határon túl

A magyar olvasók ellátását végző könyvtárak helyzete a környező országokban

Történelmi előzmények

Magyarországon csak a XIX–XX. század fordulója táján, kormányzati irányítással kezdődött meg a rendszeres könyvtárfejlesztés – népkönyvtári hálózat kialakításával. Az ekkor Magyarországhoz tartozó, később elcsatolt területeken a könyvtárügy fejlődése hasonló mértékű és ütemű volt, mint az ország többi részén. Erdélyben még 1884-ben megalapították az Erdélyrészi Magyar Közművelődési Egyletet (EMKE), amelynek feladatául népkönyvtárak létesítését tűzték ki. Az EMKE mintájára alakult később a Felvidéki, Délmagyarországi és Dunántúli Magyar Közművelődési Egylet is. A vidéki városok közül Kolozsvárott volt a legnagyobb és legjobban működő közművelődési könyvtár, az Erdélyi Múzeum-Egyesület könyvtára. A könyvtár állományát a kolozsvári egyetem alapítása után ennek használatára bocsátották, s az így létrejött kettős, közművelődési és egyetemi könyvtár 1919-re a harmadik legnagyobb magyarországi gyűjteménnyé fejlődött. Az egyetem könyvtárát Európa egyik legkorszerűbb könyvtárának tartották. Itt említhető meg, hogy a kolozsvári egyetem volt az első, ahol könyvtártudománnyal is foglalkoztak. Egyéb, felsőoktatási (pl. Pozsony), középiskolai, egyesületi, egyházi, városi (pl. Zombor), hatósági, valamint szakkönyvtárak is létrejöttek a mai határon túli területeken: 1914-ig Magyarország 144 városában alapítottak múzeumokat, és a nagyobbak jelentős, sok ezer kötetes könyvtárral is rendelkeztek. Többségük nyilvános volt, de